

Preliminarno saopštenje

UDK 811.163.4'373.47(497.16Plav)

Senada ĐEŠEVIĆ (Plav)

JU OŠ „Bećo Bašić“

KLETVE IZ PLAVSKO-GUSINJSKOGA KRAJA*„Ako ne u iste papuče, hoće na unučē“*

U plavsko-gusinjskome kraju kletva je odvajkada postojala (i dalje postoji) i predstavljala govorne izraze nagomilane jakom emocijom, oslikavajući i onoga ko ih izgovara. Nastaje kao posljedica gnjeva, kao produkt beznačajnosti trenutka u kome se nalazi osoba kojoj je nepravda nanijeta od strane osobe koja je jača. To je način da u želji za osvetom, u mržnji prema nekome, nemoći i bijesu, kune obično onaj koji ne može sam da se izbori za nešto što mu je uskraćeno, a što mu po pravdi pripada. Kune slabiji jačega, napušteni i odbačeni, stariji mlađega, bolesni zdravoga. U nemoći pred nanijetim zlom, pred patnjom, poniženjem, podvalom i ljagom, osoba koja kune stvara određenu dozu mržnje, ubijeđena da će takvu osobu, stići zaslužena kazna, ili pak njegove potomke: „Ako ne u iste papuče, hoće na unučē“ (jedna od najtežih i najčešćih kletvi u plavsko-gusinjskoj oblasti).

Najčešće ih upućuju žene: majke, supruge, djevojke, rjeđe sestre i ćerke, dok muškarci to čine, isključivo, u trenucima najveće uvrede i najvećeg bola. Postoji vjerovanje da je najteža kletva ona koju otac upućuje svom detetu. Od emotivnog intenziteta kletva, uglavnom, „stigne“ osobu kojoj je namijenjena. Za razliku od majki koje nakon upućene kletve svome detetu nerijetko iskazuju pokajanje riječima: „Pik, ljiše“, „Sve niz goru i niz vodu, a tebe srma i zlato, akobogda“, očevi to nerado čine. Pokazatelj takvih situacija su slučajevi u kojima su mnogi očevi otišli u grob ostajući pri izrečenoj kletvi svome detetu, nezadovoljni njihovim izborom partnera, prilikom ženidbe ili udadbe, diobe i slično.

Postoje prilike u kojima ljudima ovlada sabur – strpljenje. Tada se kletva neće čuti. Stoga postoje i kletve koje ne kunu, već suprotno, brane od kletve:

- Bolji bio/bila!
- Bog te ne ubio!
- Grom te ne spaljio!
- Dabogda, ostarao/ostarala!

Sve priložene kletve su nastale kao rezultat dugogodišnjega rada sa svojim učenicima na prikupljanju narodnih umotvorina.

- Ako si zlo, zlo ti Bog dao u glavu!
- Akšam ne dočekao/dočekala!
- Bahta nemao!
- Bez nafake ostao!
- Blago kući koju zaobiđeš!
- Bog ti pamet uzeo!
- Bog te ubio!
- Bog ti basire svezao!
- Bog ti dao najbolje dvore i najgore sušede!
- Bože, nikæd sreće nemao/nemala!
- Bože se ljuskom češao/češala!
- Bože, imao/imala, pa nemao/nemala!
- Bože se grdæn/grdna digæn/digla!
- Bože, ni sæs knjigama se ne sæstavljalji!
- Bože, pukæn/pukla!
- Vrat slomio/slomila!
- Voda ti se ufatila!
- Vrana ti popila mozæk!
- Vrana ti kos' ponijela!
- Vrisnuo/vrisnula od pameti!
- Vragovi te, jaræbi, ponijelji!
- Vrag te vragu ponio!
- Vrag ti oči iskopao!
- Vrag ti ga naduo!
- Vrag ti ne dao mira!
- Video te jad u glavu!
- Viljice ti se skamenilje!
- Glava ti prsla!
- Grom te spržio!
- Grom te fištio!
- Grom te pogodio iz vedra neba!
- Grdæn/grdna otišæn/došæan/otišla/došla!
- Gubav/gubava po svijetu hodio/hodila!
- Dao ti Bog rogove!
- Dabogda se preko Crnoga mora ne sæstavljalji!
- Dabogda ti pæša pogibija pukla!
- Dabogda se ucrvljao/ucrvljala!
- Dabogda od ničega hajra ne viæeo/videla!
- Dabogda se ne najeo/najela, gladna godino!
- Dabogda ti se duša izgubila!

- Dabogda te crna zemlja uzela!
- Dabogda ti snijeg pao na svatove!
- Dabogda te svako dobro u zlo našlo!
- Dabogda vraga rodila!
- Da nijesi takæv/tak’a, dabogda!
- Dalma te šinula!
- Dalma te šljipila!
- Dæn ti se omrčio!
- Dikse, ne digæn/digla se zdravo!
- Dug ti put do kuće bio!
- Živina ti ga zakamenila!
- Živina te izela!
- Živine te udrilje!
- Živoga/živu te u zemlju bačilji!
- Živ ne bio!
- Život ti se skratio!
- Zajmila te prikaza!
- Zaprlo ti!
- Za ćefin ti veljalje!
- Zaolovilje ti se!
- Zemlja te pregnula!
- Zemlja te hakala!
- Zemlja ti kosti vrćala!
- Zmija te nadula!
- Zmija te pečila!
- Zmija ti pojela utrobu!
- Zlo videla đe goj se okrenula!
- Zoru ne dočeka/dochekala!
- Ibadeta nema/!
- Ibljizom te Bog učinje/!
- Imao đe uzet, no ga nema/nemala đe ponijet/!
- Ime ti se zaboravilo/!
- Ime ti se zatrlo/!
- Jezik pregrizæn/pregrizla/!
- Jezæk ti bilo/!
- Katran te šljipio/!
- Kamen ti u viljice/!
- Kamen ti u lubinu/!
- Kartelj te ljoštio/!
- Keri, ne smirila se, i devet domovæ obila/!

- Koljko odovut stopæ, toljko otud godinaē!
- Koža ti se odr!a!
- Krmkom te Bog učinjeo!
- Krv ti se voda učinjela!
- Krv te obljila!
- Kuća ti se ugasila!
- Loza ti se utrla!
- Lubina ti pukla!
- Ljanet te Bog učinjeo!
- Ljeb ti se ogadio!
- Ljeto ne dočekao/dočekala!
- Ljoštio/ljoštila, dabogda!
- Malo ti dænæ bilo!
- Majka ti udovica ostala!
- Mahnit/mahnita po svijetu hodio/hodila!
- Miči mi se, ne miklo ti se zlo s tijela!
- Mlada, mlatilo te u perčin!
- Mlâdica te puhnula!
- Mutna voda te ponijela!
- Muka te ne našla!
- Muka te smela!
- Munja te spržila!
- Na svoje se maslo pržio/pržila!
- Na kamen ti se ime zapisalo!
- Na mjesto ostao/ostala!
- Na’pako ti se koža obrnula!
- Na’pako se vrnuo/vrnula!
- Naljet te Bog učinjeo!
- Natamo te bilo!
- Na zlo ti akšam zaučio!
- Na zlo ti se pokupilo!
- Na zlo ti ga, Gido, zapjevao!
- Ne znam ti ka bilo!
- Ne bio/bila zdravo!
- Ne dočekao/dočekala jutro!
- Ne mogæn dušu dat’!
- Nemao/nemala one koje voljiš!
- Ne mogæn/mogla ljeba jes’!
- Nit povila, nit podojila!
- Ne ispekæn/ispekla dva ’ljeba na jedno mjesto!

- Ne znam ti ka' bilo!
- Ne znalo ti se ni traga ni glasa!
- Ne video/videla bijela dæna!
- Ne vrnuo/vrnula se zdravo!
- Ne video/videla mi bijela dæna!
- Ne pomogla ti desna ljijevoj!
- Ne pomækæn/pomækla se s mjesta!
- Ne svrstovao mladinu!
- Nesretnjo ti bilo!
- Nit ženio/ženila, nit udavao/udavala!
- Ni ti pjelo, ni ti plakalo!
- Nimet te ogubao!
- Nide smirka nemaο/nemala!
- Nikæt ti Bog ne pomogæn!
- Nikæt svijetlo očima ne video!
- Nikæt ti zora ne svanula!
- Nogu iščašio/iščašila!
- Obraz ti se okaljao!
- Ogubao se, kakæv/kak'a si!
- Onijmljeo/onijemljela, dabogda!
- Ostavio te Bog bez evljada!
- Ostao/ostala bez očnjega vida!
- O svome se jadu zabavio!
- Osušila ti se usta!
- Otišæn/otišla, ne vrnuo/vrnula se!
- Oči svoje ne video/videla!
- Oči ti ispalje!
- Oči ti prslje!
- Oči povadilji, koja vi je muka!
- Ocoreo/očorela!
- Pao/pala u bunar, pa se ne vadio/vadila!
- Pahalæk te ufatio!
- Pao/pala na postelju!
- Parčad ti se ne našla!
- Pao/pala nis prljagu!
- Pæs ti se mesa najeo!
- Petæk i zavezæk!
- Popila ti svraka mozæk!
- Pokrila te crna zemlja!
- Pokri' se, grdæn/grdna se pokrio/pokrila!

- Pomamilo te našlo!
- Prošetaj, šetao/šetala od pameti!
- Prstima pričao/pričala!
- Prva krivina tvoja bila!
- Prokljet/prokljeta bio/bila!
- Prokljeta ti majka, što te rodila tak'og/tak'u!
- Pu, naljet te bilo!
- Pu, ljanet te bilo!
- Puklje ti oči!
- Puška te pogodila!
- Rak te raskrhao!
- Rane pao!
- Rezilj te Bog učinjeo!
- Rijeka te ponijela!
- Ruke ti se osušilje!
- Ruke ti opalje!
- Sabah ne dočeka/dočekala!
- Sve ti nesretnjo bilo, jaræbi!
- Sve ti se o glavu razbilo!
- Svezala te za gatnjik!
- Svi ti plakalji, hodža ti pjevao!
- Svrnulo vi ka medunskoj deci!
- Slom te slomio!
- Skapanija ti pukla!
- S krmka ti se zlo pridalo!
- Sprema ti se na'pako vrnula!
- Srce ti se skamenilo!
- Stani, stala ti voda!
- Strijela te pogodila!
- Strijela te fištila!
- Strijela te ustrijeljila!
- Strijela te pečila!
- Sto te pušækæ pogodilo!
- Sto gromovæ te pogodilo!
- Sunca ne video/videla!
- Sušica te osušila!
- Tako ti se usirilo!
- Trag ti se utro!
- Tresni, crijeva ti se tresnula!
- Trnom kuću čistila!

- Troljetnja te drmnula!
- U, zædnje ti bilo!
- Uzeo goru na glavu!
- Uzeo havrike!
- Uzma te uzela!
- U jednu košulju devet domovæ obila, niðe se smirila!
- U kamen ti se pretvorilo!
- U, muka te uhabila!
- U pomam skakao!
- Usta ti se ozat obrnula!
- U svoju krv se okupao/okupala!
- U sæn te zlo fištalo!
- Utra te šinula!
- Utra te utrla!
- Ufatio se za šta ti je najmilije!
- Fani te Bog učinjeo!
- Fara ti se utrla!
- Frdžan te dofatio!
- Hajra pred Bogom namao/nemala!
- Hajra ničemu ne video/videla!
- Hak te ubio!
- Hakao od pameti!
- Haram ti majčina sisa bila!
- Haram ti bilo majčino mljijeko!
- Haram ti sve bilo!
- Helj te mutna ne ponese, a krvava spopade!
- Hiljadu ti ga vragovæ izelo!
- Hodža te okupao!
- Hodža ti košulju krojio!
- Cigani te pošeklji!
- Cigani ti na grob sviralji!
- Ciganska te puška ubila!
- Crkæn od muke!
- Crn ti obraz ka Kurtova guzica!
- Crkæn/crkla dabogda!
- Crkæn/crkla majki dabogda!
- Čir ti na glavu iskočio!
- Čutura ti se o glavu razbila!
- Čuma te uzela!
- Čučnuo od pameti!

- Ćoravilo te našlo!
- Šenuo/šenula, od pameti!
- Šejtanom te Bog učinjeo!
- Džehenemski te ogæn goreo!
- Džegerice ti ispalje!
- Džegerice ti puklje!
- Šoga te napala!
- Šturno ti sve ostalo!
- Šćeo/šćela, a ne mogæn/mogla!
- Šedi, ne šelo ti meso!

OBJAŠNJENJA MANJE POZNATIH RIJEČI

akšam – sumrak

bahta – sreća, zadovoljstvo

basir – pamet

veljati – valjati, trebati

gatnjik – pojas, kaiš

grdæn – bolestan

Gido – vlastito ime

dalma – šlog, paraliza, srčani udar

evljad – porod, đeca

živina – vrsta bolesti

zavezæk – kraj, svršetak

zaoloviti – onjemiti

ibadet – iskazivanje pokornosti Allahu

Ibljiz – Iblis – vlastito ime, vrag, đavo, šejtan

jaræbi – Bože

jezæk – šteta, sramota

kartelj – nezgoda

ker – ćerka

Kurto – vlastito ime

lubina – predio pluća, grudi

ljanet – prokletstvo

ljoštiti – pasti, umrijeti

muka – čežnja

mlâdica – kuna

medunska – koja pripada prezimenu Medunjanin

mogæn – mogao

mozæk – mozak

naljet – prokletstvo

natamo – pomjeriti se, udaljiti se

nafaka – sreća, sudbina

na'pako – naopako

nimet – hrana

nikæt – nikad

ozat – naopako, otpozadi

pahalæk – nesreća, zlo, zla sudbina

pæša – pasja

pæs – pas

perčîn – tjeme glave, rep od kose

petæk – nikad, zadnje

pomamilo/pomama – ludilo

prljaga – strma strana, provalija

prikaza – priviđenje

rezilj – sramotan, bezobrazan, grešnik

sabah – jutro, svitanje, zora

sæn – san

sæs – sa

svrnuti – okrenuti, doći

skapanija – pogibija

smirka – mir

sprema – đvojačka garderoba ili oprema koju đvojka odnosi u muževljevu kuću
sušica – tuberkuloza

troljetnja – dugogodišnja groznica

ćefin – platno za umotavanje mrtvaca
ćoravilo – sljepilo

uzma – paraliza
utra – od utrijeti, iskorijeniti
uhabiti – izgubiti se u mislima, biti odsutan u mislima

fani – uništen
fara – porijeklo, pasmina, ostati bez poroda
fištiti – pogoditi
frdžan – nesreća

haram – proketo
hajr – korist, sreća, dobit
hak – dug, obaveza
hakati – luđeti
havrike – pomama, ludilo

čučnuti – poluđeti
ćuma – opaka bolest

džehenem – pakao

šenuti – poluđeti
šejtan – đavo, vrag
šoga – šuga, svrab
šturno – pusto, nesrećno
šljipiti – stići, pogoditi